

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Ο άνθρωπος ως πολιτικό ον

Όπως έλεγε ο Αριστοτέλης ο άνθρωπος είναι *πολιτικό ον* και συμπλήρωσε ότι είναι επίσης και κοινωνικό και οικονομικό ον, δηλαδή συμμετέχει στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική ζωή.

Χαρακτηριστικό του ανθρώπινου είδους είναι ότι αναπτύσσει την κοινωνικότητα δηλαδή την ικανότητα και την ανάγκη να συμβιώνει, να συνεργάζεται με συνανθρώπους του για να ικανοποιήσει τις ανάγκες του.

Ο άνθρωπος γεννιέται με ορισμένα βιολογικά ή έμφυτα χαρακτηριστικά (φύλο, χρώμα, σωματική κατασκευή κτλ). Όμως η ανάπτυξη της προσωπικότητας του και των ικανοτήτων του γίνεται μέσα από την αλληλεπίδραση με την κοινωνία. Παλαιότερα πίστευαν ότι η συμπεριφορά του ανθρώπου ήταν αποτέλεσμα έμφυτων παραγόντων, ενώ σήμερα οι κοινωνικές επιστήμες υποστηρίζουν ότι η ανθρώπινη προσωπικότητα διαμορφώνεται μέσα στην κοινωνία και το αντίστροφο. Η ένταξη του ατόμου στην κοινωνία δεν είναι παθητική διαδικασία, δηλαδή το άτομο δέχεται κάποια μηνύματα (αξίες, πρότυπα) της κοινωνίας, απορρίπτει κάποια άλλα ενώ μπορεί να στέλνει και τα δικά του μηνύματα.

Κοινωνία είναι ένα οργανωμένο σύνολο ανθρώπων με κοινό πολιτισμό που διαθέτει τα εξής χαρακτηριστικά:

- 1) οργάνωση, δηλαδή η κοινωνία δεν αποτελεί ένα τυχαίο σύνολο ανθρώπων, αλλά οι άνθρωποι αναπτύσσουν κοινωνικές σχέσεις, εντάσσονται σε ομάδες, υπακούουν σε κανόνες.
- 2) αυτοτέλεια, δηλαδή αποτελούν ξεχωριστό σύνολο από τα υπόλοιπα.
- 3) διάρκεια, δηλαδή η κοινωνία έχει συνέχεια στο χρόνο.
- 4) ταυτότητα, δηλαδή τα μέλη του κοινωνικού συνόλου έχουν συνείδηση ότι αποτελούν ξεχωριστό σύνολο.
- 5) διαφοροποίηση, δηλαδή η κοινωνία αποτελείται από πολλές ανομοιογενείς ομάδες που έχουν μεταξύ τους διαφορετικά ή και αντίθετα συμφέροντα.

1.5.1 Η οικονομία

Κάθε τομέας της κοινωνίας ασκεί συγκεκριμένες αρμοδιότητες. Η πολιτική εξουσία με τη νομοθετική αρμοδιότητα καθορίζει το πλαίσιο όλων των άλλων τομέων, της οικονομίας και της κοινωνίας. Αυτό δεν σημαίνει ότι η εξουσία μπορεί να δρα αυθαίρετα και ανεξέλεγκτα, αλλά οφείλει και αυτή να δρα σύμφωνα με το Σύνταγμα και τους νόμους. Η πολιτική ορίζει την οικονομία, η οποία όμως θα πρέπει να είναι ισχυρή για να καλύπτονται οι ανάγκες των πολιτών.

Σήμερα, η οικονομία κυριαρχεί επί της πολιτικής. Οι κυριότεροι λόγοι είναι: α) η καπιταλιστική οικονομία σήμερα έχει παγκοσμιοποιηθεί και διεθνοποιηθεί που σημαίνει ότι η πολιτική γίνεται ανίσχυρη μπροστά στις πολυεθνικές επιχειρήσεις, β) η λογική της οικονομίας (για την επιδίωξη του μέγιστου οφέλους με το μικρότερο κόστος) ισχύει σε κάθε τομέα της πολιτικής και κοινωνικής ζωής με αποτέλεσμα η οικονομία να κυριαρχεί επί της πολιτικής και η ιδιότητα του καταναλωτή να κυριαρχεί επί του πολίτη. Αυτό σημαίνει ότι οι αλλαγές είναι πιο δύσκολες γιατί «οι επαναστάσεις γίνονται από τους πολίτες και όχι από τους καταναλωτές». Από την άλλη πλευρά η κυριαρχία της πολιτικής στην οικονομία μπορεί να οδηγήσει στον ολοκληρωτισμό.

1.5.2 Από την οικονομία του οίκου στην οικονομία της πόλης

Στις αρχαίες κοινωνίες (αγροτικές) ο οίκος-το νοικοκυριό ήταν το κέντρο της οικονομικής ζωής της κοινότητας. Κάθε οικογένεια μπορούσε να παράγει και να καταναλώνει μόνη της αυτά που έχει ανάγκη (αυτάρκεια και αυτοκατανάλωση). Αν υπήρχε περίσσεμα το αντάλλαζε με άλλα προϊόντα σε είδος (αντιπραγματισμός), γιατί δεν υπήρχε το χρήμα.

Αργότερα, το κέντρο της κοινωνικής ζωής μεταφέρεται από τον οίκο και την κοινότητα στην πόλη, η οποία δημιουργήθηκε με την ανάπτυξη του εμπορίου και τη χρησιμοποίηση του χρήματος ως μέσο συναλλαγών. Με το χρήμα αναπτύχθηκε κι άλλο το εμπόριο σε βαθμό που άλλαξε η οικονομία και όλη η κοινωνία. Η πόλη είναι ο χώρος συνάντησης ανθρώπων και δραστηριοτήτων. Εκεί αναπτύσσεται ο καταμερισμός της εργασίας: κάθε νοικοκυριό δεν παράγει όλα τα προϊόντα αλλά ορισμένα ή ένα μόνο, τα υπόλοιπα τα αγοράζει ανταλλάσσοντας τα με περίσσεμα των δικών του προϊόντων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1.1 Η αγροτική κοινωνία

Αγροτική είναι η κοινωνία που ζει από την καλλιέργεια της γης και χαρακτηρίζεται από την μόνιμη εγκατάσταση των ανθρώπων σε αυτή πράγμα που οδήγησε στη δημιουργία των οικισμών. Από τη νεολιθική εποχή εμφανίστηκαν αγροτικές κοινωνίες στην Μέση Ανατολή, στην Αίγυπτο και τη Νότιο Αμερική. Ακόμα δημιουργήθηκαν πόλεις-κράτη με επικεφαλής τον βασιλιά ή τον αυτοκράτορα. Αγροτικές ήταν και οι κοινωνίες της Αρχαίας Ελλάδας, της Ρώμης και του Βυζαντίου. Οι κοινωνίες αυτές υπήρχαν μέχρι τον 19^ο αιώνα οπότε εμφανίστηκε η βιομηχανική κοινωνία στην οποία ακόμα και η αγροτική παραγωγή στηρίζεται στην χρήση μηχανών.

2.1.2 Η Βιομηχανική κοινωνία

Είναι αποτέλεσμα της βιομηχανικής επανάστασης που ξεκίνησε τον 18ο αιώνα στην Αγγλία με την ανακάλυψη της ατμομηχανής. Τα χαρακτηριστικά της βιομηχανικής κοινωνίας είναι:

- α) η εκβιομηχάνιση δηλαδή η εισαγωγή των μηχανημάτων στα εργοστάσια.
 - β) η αστικοποίηση δηλαδή η μετακίνηση του αγροτικού πληθυσμού προς τις πόλεις για να απασχοληθεί στα εργοστάσια όπου εμφανίζεται η εργατική τάξη και η μισθωτή εργασία.
 - γ) η αύξηση του προσδόκιμου ζωής που οφείλεται στη βελτίωση των όρων διαβίωσης.
 - δ) η αύξηση παραγωγής προϊόντων και δημιουργία αναγκών για ζήτηση νέων προϊόντων.
 - ε) ανάπτυξη υπηρεσιών όπως εμπορίου και τραπεζών.
- στ) αλλαγή στις κοινωνικές σχέσεις που γίνονται πιο απρόσωπες λόγω της ζωής στην πόλη.

2.1.3 Η μεταβιομηχανική κοινωνία

Όταν λέμε “επανάσταση” εννοούμε ριζικές αλλαγές των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών συνθηκών λόγω κάποιας σημαντικής ανακάλυψης. Τέτοιες επαναστάσεις ήταν: α) η αγροτική επανάσταση κατά την νεολιθική εποχή με την εμφάνιση της καλλιέργειας της γης β) η βιομηχανική, με την εισαγωγή της μηχανής στην παραγωγή, γ) η επανάσταση της γνώσης και της πληροφορικής με την ανάπτυξη των επιστημών και της τεχνολογίας που οδήγησαν στην λεγόμενη μεταβιομηχανική κοινωνία. Ο συνδυασμός της επιστήμης με την τεχνολογία, η χρήση Η/Υ και εφαρμογών βοηθά στην επίλυση καθημερινών προβλημάτων του ανθρώπου.

Συνέπειες των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων τα τελευταία χρόνια είναι ότι: 1. Μειώνεται η απόσταση ανάμεσα στον χρόνο εφεύρεσης και στον χρόνο χρήσης. 2. Αλλάζει ο τρόπος που βιώνουν την καθημερινότητα τους οι άνθρωποι, αλλάζει η αίσθηση του χώρου και του χρόνου γιατί έχει μειωθεί σημαντικά ο χρόνος κάλυψης των γεωγραφικών αποστάσεων. 3. Ο τομέας των υπηρεσιών έχει μεγαλώσει ενώ μειώνονται οι θέσεις εργασίας καθώς τα μηχανήματα αντικαθιστούν τους ανθρώπους.

2.1.4 Η κοινωνία της πληροφορίας και της γνώσης

Είναι όρος που εμφανίστηκε την δεκαετία του 60' για να περιγράψει τη μεταβιομηχανική κοινωνία. Οι διαφορές ανάμεσα στην βιομηχανική κοινωνία και τη μεταβιομηχανική είναι: α) Οι χειρωνακτικές εργασίες αντικαθίστανται από την ικανότητα διαχείρισης των πληροφοριών. β) στην βιομηχανική, η οικονομική ανάπτυξη στηρίζεται στις μηχανές και στην ενέργεια ενώ στην μεταβιομηχανική στην γνώση και πληροφορία, γ) στην βιομηχανική την οικονομική και πολιτική δύναμη κατέχουν οι ιδιοκτήτες των εργοστασίων και του κεφαλαίου ενώ στην μεταβιομηχανική οι κάτοχοι της γνώσης και της πληροφορίας.

Οι συνέπειες των τεχνολογικών εξελίξεων για τη ζωή των ανθρώπων και τα κοινωνικά δεδομένα είναι:

- 1) Η τεχνοφοβία δηλ. κάποιοι άνθρωποι αισθάνονται άγχος για τις νέες τεχνολογικές εφαρμογές. 2) η τεχνολογική ανεργία, δηλαδή η αντικατάσταση των ανθρώπων από τα μηχανήματα 3) νέες μορφές κοινωνικών ανισοτήτων, όπως η διάκριση ανάμεσα σε αυτούς που έχουν πρόσβαση στην γνώση και την πληροφορία και σε αυτούς που δεν έχουν. 4) αλλάζει η ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων π.χ. οι διαπροσωπικές σχέσεις αντικαθίστανται από σχέσεις εξ' αποστάσεως μέσω υπολογιστών. 5) εμφανίζεται μια νέα μορφή ελέγχου που ασκεί η εξουσία στους χρήστες του διαδικτύου και των νέων τεχνολογιών.

2.2 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας

Η Ελληνική κοινωνία προσδιορίζεται στο χρόνο από την ιστορία της και στο χώρο από την θέση της στα όρια ανατολής και δύσης. Χώρος και χρόνος διαμορφώνουν την καθημερινή δράση των ανθρώπων της. Τα χαρακτηριστικά της είναι: α) εξάρτηση και υποτέλεια (οικονομική και πολιτική) από τις μεγάλες δυνάμεις που βοήθησαν στην όποια ανάπτυξη της β) η καθυστερημένη βιομηχανική ανάπτυξη με την εισαγωγή βιομηχανικών προϊόντων χωρίς αντίστοιχες εξαγωγές. Η ανάπτυξη της οικονομίας της οφείλεται στην μετανάστευση, στην ναυτιλία και στον τουρισμό γ) η αστικοποίηση η οποία ήταν αποτέλεσμα της αύξησης του τομέα των υπηρεσιών και όχι της εκβιομηχάνισης με αποτέλεσμα σχεδόν ο μισός πληθυσμός να έχει συσσωρευτεί στην Αττική, δ) η μικρή ιδιοκτησία γης που υποχρεώνει τον αγροτικό πληθυσμό στην φτώχεια και την μετανάστευση ε) οι πελατειακές σχέσεις, επειδή το κράτος είναι ο καλύτερος εργοδότης, πολλοί πολιτικοί εξαγοράζουν ψήφους πολιτών με την υπόσχεση διορισμού, στ) παρασιτική νοοτροπία δηλαδή αναζήτηση εισοδήματος χωρίς προσφορά ανάλογου προϊόντος.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά έχουν δημιουργήσει φαινόμενα (συνέπειες) όπως: 1) η παραοικονομία δηλαδή η φοροδιαφυγή και το λαθρεμπόριο 2) η υποβάθμιση της πολιτικής σε σχέση με την οικονομική εξουσία (επιχειρήσεις τράπεζες), 3) προβληματική λειτουργία των θεσμών, όπως τυπολατρία δηλαδή η εμμονή στον τύπο και όχι στην ουσία με αποτέλεσμα την πολυνομία και την έλλειψη προγραμματισμού. Αυτά δημιουργούν στους πολίτες το αίσθημα αδικίας και ότι οι νόμοι λειτουργούν για τους ισχυρούς και όχι για τους αδύναμους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

4.1 Το κύριο οικονομικό πρόβλημα

Το κύριο οικονομικό πρόβλημα κάθε κοινωνίας είναι ότι οι ανάγκες των ανθρώπων είναι απεριόριστες ενώ τα μέσα ικανοποίησης τους είναι περιορισμένα. Αυτό οφείλεται στην έλλειψη πόρων ή συντελεστών παραγωγής όπως η γη, η εργασία και το κεφάλαιο.

Ανάγκη είναι το αίσθημα της έλλειψης που εκφράζεται με επιθυμία ικανοποίησης. Οι **ανάγκες** διακρίνονται σε **βασικές** π.χ. τροφή στέγη, ενδυμασία και **δευτερεύουσες** π.χ. διασκέδαση, τουρισμός κ.α.

Το κύριο οικονομικό πρόβλημα δεν μπορεί να επιλυθεί. Η ορθότερη αντιμετώπισή του μπορεί να γίνει με κάποιες **αποφάσεις**: α) **ιεράρχηση** των αναγκών κατά το βαθμό σπουδαιότητάς τους, επειδή δεν μπορούν να ικανοποιηθούν όλες οι ανάγκες, β) σχετικά με το πώς θα γίνει οικονομική ανάπτυξη, δηλ. να αυξηθούν τα αγαθά για να καλύπτονται περισσότερες ανάγκες και αυτό μπορεί να γίνει με κατάλληλο **συνδυασμό** των συντελεστών παραγωγής, με νέα τεχνολογία κλπ.

Οι **ιδιότητες των αναγκών** είναι: α) είναι **απεριόριστες**, γιατί δημιουργούνται συνεχώς νέες ανάγκες και εξελίσσονται οι υπάρχουσες. Αυτό οφείλεται κυρίως στην μίμηση, τη συνήθεια και τη διαφήμιση. β) ο προσωρινός **κορεσμός** δηλαδή οι ανάγκες ικανοποιούνται έστω και παροδικά. Κάποιες ανάγκες είναι ακόρεστες όπως οι συναισθηματικές ανάγκες.

Αγαθά είναι τα μέσα με τα οποία καλύπτονται οι ανάγκες μας. Τα αγαθά διακρίνονται σε **ελεύθερα** (που βρίσκονται στη φύση) και **οικονομικά αγαθά** ή προϊόντα.

Τα οικονομικά **αγαθά (προϊόντα ή εμπορεύματα)** παράγονται από τον άνθρωπο για την ικανοποίηση των αναγκών του και **διακρίνονται** σε:

1. α) **υλικά** που αποτελούνται από κάποια ύλη π.χ τα ρούχα.
β) **άυλα** ή υπηρεσίες είναι αυτά που δεν αποτελούνται από ύλη π.χ το μάθημα, οι υπηρεσίες του γιατρού
2. α) **διαρκή** είναι αυτά που μπορούμε να τα χρησιμοποιήσουμε πολλές φορές για τον ίδιο σκοπό π.χ τα κτήρια, το αυτοκίνητο.
β) **καταναλωτά** είναι αυτά που χρησιμοποιούμε μόνο μια φορά. Π.χ τα τρόφιμα.

Το σύνολο των καταναλωτικών συνηθειών μίας κοινωνίας αποτελεί το **καταναλωτικό της πρότυπο** το οποίο επηρεάζεται από τη διαφήμιση.

Για τη **διαφήμιση** πρέπει να γνωρίζουμε ότι: α) πληροφορεί αλλά και χειραγωγεί, β) δημιουργεί πλασματικές ανάγκες ωθώντας στον καταναλωτισμό, γ) ο κόσμος που παρουσιάζει είναι εικονικός, δ) Η γλώσσα που χρησιμοποιεί η διαφήμιση μέσω των Μ.Μ.Ε. είναι ιδιόζουσα, ε) κάθε άτομο ερμηνεύει το ίδιο διαφημιστικό μήνυμα με τον δικό του τρόπο.

4.2. Η Επιχείρηση

Είναι παραγωγική μονάδα που αναλαμβάνει να συνδυάσει τους συντελεστές παραγωγής (εργασία, φύση, κεφάλαιο) για να παράγει προϊόντα που θα τα πουλήσει με σκοπό το **κέρδος**.

Η επιχείρηση χρειάζεται να πάρει σημαντικές αποφάσεις όπως: α) Σε ποιον τόπο θα εγκατασταθεί, β) Τι είδους και πόσα προϊόντα θα παράγει, γ) με ποια μέθοδο θα παράγει το προϊόν, δ) σε ποια τιμή θα το πωλήσει.

Οι επιχειρήσεις αναλαμβάνουν υποχρεώσεις και κινδύνους [**επιχειρηματικός κίνδυνος**] με την ελπίδα ότι θα έχουν **κέρδος**, αυτό είναι το **κίνητρο** της επιχείρησης. Η επιχείρηση πουλώντας το προϊόν της σε ορισμένη τιμή (Τ) και ποσότητα (Π) εισπράττει **έσοδα** ($= T \cdot \Pi$)¹, ενώ για να το παράγει δαπανά χρήματα για την απόκτηση συντελεστών που ονομάζεται **κόστος**. Αν τα έσοδα είναι περισσότερα απ' το κόστος τότε έχει κέρδος και εάν το κόστος είναι μεγαλύτερο απ' τα έσοδα έχει ζημιά. Για να υπολογίσουμε το κέρδος ή τη ζημιά χρησιμοποιούμε τον τύπο: **Κέρδος = Έσοδα – Κόστος**

Αν το αποτέλεσμα βγει αρνητικό τότε έχει **ζημιά**, αν είναι θετικό έχει κέρδος.

Τιμή ενός αγαθού είναι οι χρηματικές μονάδες που πρέπει να δώσουμε για να αποκτήσουμε μια μονάδα του αγαθού αυτού.

Η διαμόρφωση της τιμής

Οι τιμές των προϊόντων δεν παραμένουν σταθερές αλλά μεταβάλλονται άλλοτε αυξάνονται και άλλοτε μειώνονται. Οι παράγοντες που επηρεάζουν την τιμή ενός προϊόντος είναι βασικά δύο, η προσφορά και η ζήτηση.

¹ Έσοδα = Τιμή Χ Ποσότητα